

Brugerstyret indkøb af e-bøger

I 2010 afviklede ASB Bibliotek et projekt med fokus på brugerstyret indkøb af e-bøger – et projekt, der har kastet ny indsigt og viden om materialevalg og brugermønstre af sig. En af konklusionerne er, at der er stor efterspørgsel efter e-bøger blandt brugerne, men priserne skræmmer stadig.

Af Anna Mette Morthorst amm@asb.dk ASB Bibliotek

I foråret 2010 lancerede ASB Bibliotek et nyt tilbud til bibliotekernes brugere. De fik mulighed for søgning i og gratis brug af 125.000 e-bogstitler via katalog og via e-bogsportalen EBL Ebook Library (EBL). Formålet var at afprøve brugerstyret indkøb af e-bøger som alternativ til den traditionelle accessionspolitik, som styres af fagpersoner og bibliotek, og synliggøre fordelene ved e-bøger. Vi havde 200.000 Dkr. til eksperimentet, der løb over godt to måneder fra den 8. april til den 31. maj 2010.

Inden projektets begyndelse lavede vi en kravspecifikation, der blandt andet lagde vægt på gode printmuligheder, flerbrugeradgang, muligheder for lån i stedet for fjernlån og anvendelsesmuligheder i e-kompendier. Det endelige valg faldt på e-bogsplatformen EBL, og vi besøgte Göteborg Universitets Bibliotek, som anvender EBL, og som derfor kunne videregive nyttige projekterfaringer og dokumentation.

En projektgruppe på tre personer (Lise Arnfred, Kirsten Pedersen og Anna Mette Morthorst – alle fra ASB Bibliotek) blev nedsat, og forberedelser som administrativ opsætning af EBL, synliggørelse af e-bøger i bibliotekskatalogen og markedsføring med brochurer, plakater, nyheder hjemmeside, Facebook og Twitter blev sat i værk inden eksperimentet gik i luften. I forsøgsperioden blev økonomien fulgt tæt ved hjælp af e-mails og overvågning af de daglige udgifter til lån af e-bøgerne.

Ved projektets afslutning havde biblioteket indkøbt 226 nye e-bøger.

Kommer informationsbehovet i møde

Det har altid været muligt for slutbrugere at foreslå nye bøger indkøbt, men hidtil har denne mulighed ikke resulteret i den store effekt. Med forsøget ønskede vi at få nye brugergrupper i tale, særligt de studerende. Vi ønskede også at gøre materialevalget brugerdrevet i tråd med et generelt ønske om et bibliotek, som er i tæt dialog med brugerne.

Fordelen med brugerstyret indkøb er, at biblioteket bliver i stand til at imødekomme et informationsbehov her og nu. Der er desuden ingen forsinkelse på levering, og dermed tilgodeses behovet for information ”just in time”.

Vi ser det brugerstyrede indkøb som et stærkt alternativ til de traditionelle indkøb af trykte bøger og i mindre grad som et supplement til e-bogspakker fra forlag, hvor der typisk er

færre restriktioner på brugen af e-bøgerne, men hvor der også er større risiko for fejkøb. Med brugerstyret indkøb er biblioteket sikker på, at mindst en bruger har efterspurgt bogen.¹

Hvis vi ser på relevansen af de bøger, som blev indkøbt, matcher de på nær et fåtal fagområderne på ASB, hvilket signalerer, at bibliotekernes brugere er kompetente indkøbere. Den konklusion bekræftes af en stor undersøgelse foretaget blandt 11 amerikanske universiteter. Undersøgelsen peger på, at brugerstyret indkøb dækker fagområder lige så godt som traditionelle bogkøb.

E-bøger er browse-bøger

Der er gode muligheder for udtræk af statistik på brugen af e-bøger i EBL's administrationsmodul. Det er blandt andet muligt at se, hvilke bøger der blev læst, hvem der læste dem, og hvordan de blev læst.

I projektperioden bad vi derfor brugerne registrere sig første gang, de anvendte portalen, fordi det gav os mulighed for at aflæse en række brugermønstre. I løbet af projektperioden var der cirka 1.000 brugere, der registrerede sig for at bruge e-bøgerne. 1.000 registrerede brugere – ca. 10 % af det samlede antal studerende og ansatte på ASB – var tilfredsstillende set i lyset af projektets relativt korte forsøgsperiode. Over halvdelen af de registrerede var studerende, og vi fandt en lille overvægt af masterstuderende. Køn har tilsyneladende ikke afgørende betydning – men lidt flere kvinder end mænd benyttede e-bøgerne (59 %).

Brugen af e-bøgerne kunne aflæses på forskellig vis. Der var ingen klar præference med hensyn til skærmlæsning i forhold til download af bøgerne. Til gengæld var der rigtig mange (2.263 brugere), der benyttede sig af EBL's fem minutters gratis browseperiode. Den hyppige brug af browseperioden indikerer, at brugerne sætter pris på hurtigt at kunne danne sig et overblik over relevansen af en bog. Ved at browse i e-bogen har de mulighed for ikke blot at orientere sig i bogens metadata, men også i den komplette bog.

Af tidsangivelser ses, at e-bøgerne blev læst på alle tider af døgnet. Vi kunne også se, hvilke sider i e-bogen der blev vist for hver enkelt bog. Sidevisningerne indikerer mange hop frem og tilbage – som når man bladrer i trykte bøger for at orientere sig. At man ikke læser en e-bog fra ende til anden, underbygges i øvrigt af de e-bogs-undersøgelser, som eksempelvis Springer har lavet: ”Users are not reading ebooks

cover-to-cover in the traditional sense but instead approach them as a resource for finding answers to research questions”.

Prisen på en e-bog er stadig for høj

Der er fleksible muligheder for at opsætte præmisserne for lån og køb i EBL. Vi valgte at minimere udgifterne til låneafgifter og satte systemet op til automatisk at indkøbe en e-bog, så snart den var blevet lånt en gang. Vi brugte derfor størstedelen af projektmidlerne (69 %) til indkøb, mens de resterende blev brugt til låneafgifter (31 %).

Udover udgifter til lån og anskaffelse af e-bøgerne skal man regne med en platformsafgift på cirka 18.000 Dkr. til EBL-plattformen.

Vi brugte knap 200.000 Dkr. i løbet af de to måneder, som projektet varede, og i forhold til vores traditionelle bogbudget ville en fortsættelse af det brugerdrevne indkøb have betydet en fordobling af bogbudgettet på årsbasis.

I vores forsøg var gennemsnitsprisen 536 Dkr. pr e-bog. Det er en pris, som er forventelig set i forhold til køb af trykte bøger, men priserne på e-bøger bør falde. Markedet på e-bøger er dog generelt under pres for lavere priser, og en ny forbrugerundersøgelse fra Greens Analyseinstitut viser da også, at danskerne kun er villige til at betale omkring det halve for en e-bog i forhold til, hvad de skal give for samme bog i trykt udgave.

Styring af økonomien er mulig, idet man selv fastsætter antal lån, låneperiode mv. inden automatisk køb udløses. Dermed er man som bibliotek selv med til at sætte præmisserne for lån og køb. Er grænsen for låneafgiften pr. bog for høj, adviseres personalet. Desuden er det muligt at lave løbende oversigter over forbrug. Man skal dog være opmærksom på låneafgiften, da den fastsættes af forlagene og kan variere.

Jo længere låneperiode, man tilbyder, jo højere er låneafgiften. Låneafgiften på 28 dages lån vil svare til 20 % af bogens pris. Vi valgte som nævnt at minimere afgiften ved at tilbyde todages lån, hvilket udgør 5 % af bogens pris.

Ingen menneskelig interaktion

Hvis vi skal se på, hvad vi har fået ud af eksperimentet med brugerstyret indkøb, har forsøget gjort os klogere på brugermønstre, og det har desuden udfordret vores materialevalg.

Det viste sig, at der var efterspørgsel efter e-bøger – også selvom brugerrettighederne var begrænsede. Den automatiske brugerstyrede model kræver ingen menneskelig interaktion, og derfor er der ingen behov for formularer mv.

Resultaterne peger også på, at behovet for læsning af en hel e-bog nok ikke er så stort, som man måske kunne forvente. Desuden er brugen af e-bøgerne varieret, idet brugerne både bruger dem til skærmlæsning, print, download og til at browse bogens indhold igennem. I det hele taget viste forsøget, at mange af de studerende brugte e-bøgerne, hvilket var en del af målet med projektet, og materialevalget blev udfordret i forhold til en styring af indkøb gennem fagfolk/bibliotek.

Brugerstyret indkøb fremover

I fremtiden vil vi arbejde videre med brugerstyret indkøb. Den store efterspørgsel gør dog, at vi må justere præmisserne for lån og køb. En mulighed er at bruge semi-automatisk indkøb, hvilket betyder, at lånerne skal have accept for lån/køb for at sikre sig mod dubletkøb og lignende. Hvordan vi kan anvende brugerstyret indkøb på hele Århus Universitet, vil tiden vise.

Modellen med det brugerstyrede indkøb er et godt redskab i fremtidens materialevalg, men der skal arbejdes med konceptet, og en dialog skal i gang med e-bogsudbydere for at finde frem til de bedste præmisser og en mere attraktiv pris-model.

NOTER

1. Foreløbige tal fra 2010 viser, at mindst 20 % af bøgerne blev brugt mere end 10 gange.

LITTERATUR:

McDonald, John; Price, Jason: “Beguiled by Bananas: A retrospective study of the usage & breath of patron vs librarian acquired ebook collections”. Claremont University Digital Libraries, 2009 (with data and discussions from Kari Paulsen & Alison Morin of EBL). (http://ccdlib.libraries.claremont.edu/cdm4/item_viewer.php?CISOROOT=/lea&CISOPTR=177)
Martini, Jakob: ”Danskerne: Prisen på e-bøger skal ned”. *Børsen*, 27.01. 2011, s. 56.
“E-books the end-user perspective”. Whitepaper. Springer, 2008 (http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/eBooks+-+the+End+User+Experience?SGWID=0-0-45-608298-0)